

Аннотация

В статье рассматривается романтический образ русалок в творчестве Якова Щоголева. Отмечается связь образов писателя с традиционными в фольклорных произведениях и поэзиях харьковских романтиков.

Ключевые слова: образ русалки, романтизм, фольклор.

Summary

There is romantic mermaid image is considered in the works by Yakiv Shchogolev in the article. The images relation of writer with the traditional images in folkloric works and poetries of Kharkov romanticists is marked out here.

Keywords: mermaid image, romanticism, folklore.

МОРЕ І ПРОСТІР

УДК 821.161.2.31

Заверталюк Н.І.,
доктор філологічних наук,
Дніпропетровський національний університет
імені Олеся Гончара

МОРЕ І СТЕП ЯК ОНТОЛОГІЧНІ ПАРАДИГМИ УКРАЇНСТВА У РОМАНІСТИЦІ ОЛЕСЯ ГОНЧАРА

У розвитку морської тематики в українській літературі простежується еволюція семантики образу моря – від означення простору пригод, подорожей в їхньому екзотичному вимірі (зокрема в ліриці межі ХІХ–ХХ ст.) до концептуального його насичення як парадигми гармонії – дисгармонії світу, психологічних, ментальних, соціальних аспектів соціуму і стану людини (поезія молодомузівців, Лесі Українки, М. Чернявського, романи “Андрій Лаговський” А. Кримського, “Американці” О. Досвітнього, “Чотири шаблі” і “Майстер корабля” Ю. Яновського, “Пригоди Мак-Лейстона, Гаррі Руперта та інших” М. Йогансена тощо). Своєрідність же, скажімо, національна зумовлена специфікою українського ландшафту: море на території України межує зі степом, вливається у його простори.

У статті “Блакитні вежі Яновського” О. Гончар, характеризуючи поетику прози Юрія Яновського, акцентує увагу на одній із найсуттєвіших рис ментальності українського народу: *“степові люди мають вроджений потяг до моря, з дивною силою воно зваблює степовика, заповнює своїм простором, вільністю, морською далеччю”* [1, 541]. Ця риса властива і Олеся Гончару як сину Дніпра і полтавського степу. Як письменник він у своїх творах сакралізує і степ, і море, використовуючи багатство тропів, актуалізуючи текст і підтекст образів-міфологем. Образи моря і степу у творах О. Гончара є втіленням відчуття краси і безмежності, з одного боку, а з другого, – небезпеки. Їх зображення екстраполюється на мотиви волі і боротьби, з акцентуацією в їхньому розвитку як хронотопічного виміру буття людини, її руху

шляхами історії і сучасності, так і філософсько-етичних, моральних концептів. Вони не існують самі по собі, лише завжди у зв'язку із людиною. У “Щоденнику” О. Гончара в записі від 5 листопада 1959 р. читаємо: *“Великий степ і в ньому – маленький вогник. Вогник – то людина. Я вітаю тебе, невідомий вогнику! Я радий, що ти є. Доки ти є – степ живий, ти душа цього степу, без тебе він був би мертвий – нічна пустиня”* [5, 250]. Аналогічно і в епіцентрі зображення моря є людина, птах.

Герої романів “Тронка”, “Берег любові”, степовики і моряки, вихідці із роду степовиків, окрилені, одухотворені, залюблені у свій життєвий простір (постійний чи тимчасовий), постають уособленням Добра і Краси. У степовому просторі – “природний чабан” Горпищенко, герой роману “Тронка”, який завжди “в степу, просто серед пасовища, де стоїть коло отари з гирлигою”, хранитель “давнього звичаю, фаху й самої природи. Йому є про що погомоніти і з чабанським родом, і маршалом біля “вогнища в степу для чабанської каші “в кожусі”” [2, 238], і начальником полігону Ураловим, і сином-льотчиком про давній чабанський фах і про згубну силу полігонів для землі і людини, флори і фауни. Подібних йому персонажів автор нагороджує званням “Степовик”. Романа Винника, героя роману “Твоя зоря”, оповідач неодноразово називає “Роман-степовий” (саме через дефіс як підкреслення цільності людини і рідної землі), а хлопчаків – “степовим народцем”, “степовою юню”.

“Сухим, запашним повітрям степу дихав на повні груди Публій Овідій Назон”, – це характеристика з роману “Берег любові” [6, 223]. *“Степ – он мій космос, кивнула Тоня у відкритий бурий степ <...>”* [2, 6] – це із роману “Тронка”. А капітан Дорошенко, герой цього ж роману, саме й є тим “степовиком”, якого покликало море. Йому притаманне властиве морякам “передчуття океану”. Цей психологічний стан розгорнуто через персоніфіковану деталь-дію. *“Проходиш, скажімо, Гібралтар, минаєш скелі і хоч туман, або ще ніч навкруги, ще темно, а на тебе вже війнуло простором, вже він дихнув на тебе океан <...>”*, – ділиться з випускниками школи рідного селища Дорошенко своїми враженнями від перебування в морі. Поруч із таким “передчуттям океану” відчуття гордості, бо в тому безмежжі усвідомлюється, що “ти людина, і не можеш не подумати в такі хвилини про всіх людей, що живуть на планеті <...>” [2, 120].

Як живе уособлення самовідданості морю і людям у романі “Берег любові” зображений Ягнич-оріонець, “чародій парусів” і “наставник” молоді. Неодноразово вжите в його характеристиці означення “вічний” як вказівка на нерозривність його зв'язків з морем і мореплавцями умотивовується введенням до її структури міфом про нього, витвореним курсантами різних поколінь, з якими йому доводилося ходити на вітрильнику в учбові походи.

Акцентуючи в зображенні взаємозв'язку степу і моря на їх спільній рисі – безмежжі, прозаїк додає до них образи неба і людини, розгортаючи межі тріади степ–море–небо, вводить образ океану, виокреслюючи таким чином новий їхній вимір – степовий океан, небесний океан, безмежжя вод океану, залишаючи при

цьому в епіцентрі кожного людину як зв'язківця між ними, через систему стихій виокреслюючи її ментальність.

Свій нарис “На землі Камоенса” Олесь Гончар починає пейзажем: “*Ніч, вітер, шум океану, грізна беззоряна темрява, якій, відчувається, немає меж*”. Це відчуття означене не лише деталями пейзажу (“скеля Кабу де Рока”, “найзахідніший виступ Європейського континенту”), але й посиланням на слова португальського поета XVI ст. Камоенса, висічені “на постаменті під високим кам'яним хрестом, сторчма поставленим край скелі лицем до океану: Тут кінчається земля, починається море” [7]. На підтвердження цього висновку О. Гончар розгортає оповідь про долю Луїса Камоенса, поета, автора всесвітньовідомої поеми “Лузіада”, мореплавця, солдата, і про історію, культуру й сучасне (тобто середини 80-х рр. XX ст.) Португалії, що зберігає “від минулого найцінніше – трудолюбство, честь і почуття гідності” [7].

Мотив “відкритості океану” є наскрізним і у повісті “Спогад про океан” як вираження ландшафтного масштабу “відкритих океанських вод” [4, 472], “безмежжя пульсуючої матерії” [4, 474] і в той же час філософії буття людини як відчуття нею у просторі “поклику вічності”, незвіданої таїни. У сприйнятті героїв (оповідача і його співбесідника Петра, людей творчих) океан “якось первісно суворий”. Саме після такої характеристики виникає питання: “Чому людині ніколи не набридає дивитись на океан?” [4, 474]. Їх повтор (характеристики – “суворий, загадковий” і запитання – “Але ж чому на нього все хочеться дивитись і дивитись?” [4, 536]) завершує повість “Спогад про океан”. Відповідь на нього у вираженні почуттів героїв у просторі океану, коли той “вивергає свою могутню силу й раз за разом кидає свої роз'ярілі води до неба” [4, 531]: оповідача, який лине думкою до рідної землі, України, безіменного самітника, колишнього гуляйпільця, якому в океанському вітрі вчувається вітер з “українського степу” [4, 501]. Відповідь на висловлене Петром, білорусом, запитання в портреті Дм. Яворницького, образ якого виростає до символу оборонця національної культури, історичної пам'яті народу (інтерес до нього в О. Гончара, як відомо, не випадковий: письменник неодноразово згадував його у своєму “Щоденнику”; у романі “Собор” образ Дм. Яворницького концептуально пов'язано із проблематикою твору). Відповідь на те запитання і в системі символів та метафорики не лише у “Спогаді про океан”, а й в інших творах прозаїка. Згадаймо, фінальну картину роману “Циклон”. У ній в образі ріки “ущерть налитої світлом”, після повені, “в красі втихомирення і спокою”, оприявнюється новий її статус – джерела Океану: “*Тут я впадаю в Світовий океан <...>. Він поглинає мене, одну з безлічі рік, щоб уподібнити собі, розчинити у синіх своїх безмежжях*” [3, 253]. Життя ріки, відтінене образом світла, в її емоційному монолозі поступається смерті, а її (ріки) впевненість у своїй подальшій місії зорієнтовує на тему безсмертя: “*вона й там (в океані – Н. З.) ще довго зберігатиме свою річкову природу – і прісноту джерел, і колір гірських та долинних ґрунтів, і внутрішній рух життя*” [3, 254]. Саме у цій єдності “води і води” [4, 474] зі степом і небом криється притягальна сила океану для людини, бо й сама вона – частка Всесвіту.

Виходячи на таку модель світу, О. Гончар, завершуючи роман про змагання людини з циклоном війни і циклоном стихії, перед тим “словом” ріки наводить фразу Л. Толстого: “люди як ріки”, проектуючи на них голос Сергія, оператора, який загинув, фільмуючи повінь, її узагальнення за уявою головної героїні: *“Ця ріка, вона теж, як людина: сягнула свого апогею, вибухла повинню світла і саме тепер, коли світлом мудрості осяяна, в спокійних розтоках гирла мусить завершувати свій плін <...>. Уже стає Океаном”* [3, 253].

Світло у О. Гончара – мірило Краси, гармонії світу, духовності Людини. Він любив світлих людей, знаходив їх у житті і “світло писав про них”. *“Світле, сонячне писати важко, – зауважував письменник, маючи, очевидно, на увазі існуючу соціальну суперечність між ідеєю і дійсністю в радянському суспільстві та пануючі в літературі канони соцреалізму, – світле, сонячне писати важко, але саме в людяності людини, в її мужності, здатності любити, в силі творчій, у моральній чистоті полягає найвища духовність, що становить істинний сенс життя людей на планеті”* [8].

Екстраполяція просторових реалій на міфологеми стихій, зокрема Землю (Степ)–Небо–Воду (Море, Океан, ріка), Вогонь (Світло), що закорінені в античність і слов'янську міфологію, у текстах О. Гончара актуалізує реалізацію письменником світлого начала в людині, передусім ментальності українця. У “Тронці”, “Березі любові”, “Сповіді про океан”, “Твоїй зорі” в описах “блиску”, “сліпучості”, як і “неосяжності” чи навіть “грізної розшумленості” (означення О. Гончара – Н. З.) трьох океанів акцентовано їх взаємозв'язок між собою саме у визначенні долі героїв, єдності роду і родини як основи духовності, відповідальності людини за гармонію світу. *“Я давній, – гомонить старий атагас (герой роману “Тронка” Горпищенко – Н. З.), звертаючись до сина-льотчика. – Я звідти, де пішки ходили. Де на волах їздили. На конях гасали. Вітер! Птах! – то було найшвидше. А ти ось тепер в сталь загорнешся – і в небо, як снаряд”* [2, 11]. У цих його словах не стільки протиставлення степу і неба, скільки їх обох – цивілізації, її загрозливій силі. Символічним образом останньої є полігон у “Тронці” як символ небезпеки.

Як і в міфології, образи космічних стихій у прозі О. Гончара амбівалентні: уособлення волі, світла, могутності і небезпеки, руйнування. На початку роману “Циклон” дано картину розлютованого моря, що перетворило берег в “захаращене камінням пустирище”. Заперечення цієї руйнівної сили в зображенні постаті хлопчика, який, коли “море шаліє, прибій стугонить <...>”, бреде “розмислено узбережжям”. Сакралізуючи образ хлопчика за допомогою антитези і порівняння з античним героєм (“маленький капловухий геракл у каскетці <...>. З антики прямує в майбутнє” [3, 13]), автор утверджує людське могуття. Аналогічна роль і обрамлення сюжету в романі “Циклон”: картина шторму в експозиції – втілення передчуття трагічного стосовно життя людини і природи та антитетичні йому метафоричне наголошення, що “чорні вибухи нічної стихії” [3, 7] подолано, і фінальний образ ріки, що впадаючи у Світовий океан несе йому спокій і світло. У романі “Берег любові” море – мірило сили людини. Такий його зміст розкривається через паралель стихія

моря і стихія війни, як і в “Циклоні”. У їх поєднанні теж активізується трагічне начало, особливо із введенням у контекст співвіднесення моря і війни на хронотопічному рівні образу дитини, як в епізоді загибелі родини Ягнич. Відчуття страхіття війни, визначеного через реалії інформаційного характеру (фашистські літаки розбомбили “транспорт евакуйованих і поранених”, хоча він йшов “під позначкою Червоного Хреста”), відтворено через деталі морської фауни (дельфіни під вибухами бомб не можуть допомогти дітям) і становища дітей, що ретроспективно постають в уяві батька (“личка дитячі, що в німому крику волають до неба <...>, уже занурюючись, в глибини йдуть” [6, 235]). Учасник Вогняних рейсів “у війні, у полярнім поході” [6, 234] Ягнич не залишає моря, пам'ятаючи про власні втрати. У мирний час на вітрильнику він допомагає пройти випробування стихією моря курсантам, майбутнім мореплавцям. Наведені вище трагічні деталі з уяви Ягнич (“беззахисних бомблять”, діти з морських глибин “волають до неба”, бо море (дельфіни) в тих обставинах не може допомогти) репрезентують тему взаємозалежності моря і неба, що не спроможні у даній ситуації відторгнути зло.

В оповіді про змагання з морем молодих курсантів під час шторму і їх повернення переможцями в порт теж додано ще один чинник гармонії світу – степ, топос якого є уособленням рідної землі, батьківщини. Степ у творах О. Гончара – це український степ, він простір українця, що вмотивовує його ментальність: працелюбство, прагнення волі, романтичного вияву себе як Людини. “Україна – країна краси!” – записує письменник у “Щоденнику” від 19.10.1965 р., маючи на увазі і її степову частину [5, 364]. Герої творів О. Гончара, обравши небесний чи водний океан, не розривають зв'язків із степом, що для них не лише рідний край, а й родинне вогнище. “Ніщо мені так не пахне, як наш степ, – каже молодий Горпищенко, льотчик реактивної авіації, приїжджаючи до батька-чабана у відпустку” [2, 6], – це перші рядки роману “Тронка”. У романі “Берег любові” концептуальним є зіставлення Ягнич із Чередниченком-головою, колишнім комбайнером, який “з досвітку на ногах”, його “туге на вітрах обсмагле обличчя все літо пашить польовою свіжістю” [6, 259]. “Заслужений моряк із вітрильника” – “робітник” моря, а Чередниченко – “робітник” степу. Їхня “хай і на роки розлучена дружба живе, знов і знов єднається після тривалих розлук під **кураївськими зорями**” [6, 260] (виділення наше – Н. З.).

У співвіднесенні образів моря і степу, моряка і степовика, зокрема у романі “Берег любові”, домінантним є образ берега любові як утілення взаємозв'язку людини, роду, народу із природним універсумом. У розкритті змісту останнього в активній позиції образ-символ стежки до берега. Льотчика реактивної авіації, героя роману “Тронка”, стежка з небес опускає “просто серед пасовищ” степу. Капітана далекого плавання Дорошенка, героя цього ж твору, вона приводить до отчого порога, в звичайнісінький чабанський радгосп “опори шукати для душі”. Андрона Ягнич, майстра парусів, героя “Берега любові”, стежка, що починається “бетоном причалу”, спрямовує на берег батьківщини. Для Інни, його племінниці, ключем до зв'язку моря і рідної землі є образ місячної доріжки, що в романі “Берег

любові” одночасно є втіленням сподівань на любов і творчість: “<...> ждеш, як подарунка природи, тієї миті, коли місяць проб'ється із тьми, вирине десь із глибин праночі, зійде й вистеле на морі свою заворожливу світляну доріжку” [6, 212], – так охарактеризовано пізнану дівчиною єдність небесного океану і землі із внутрішньою високістю людини-творця. Невипадково вона називає Ягничу і Чередниченка “поетами життя”.

Емблематичними ознаками заглавного образу роману “Берег любові” є образи колосся на ниві (“що не колос, то цар-колос”) як символу хліборобської праці, і “груші Ягничевої в кам'яній корі”, “старезної колючої” як втілення пам'яті роду, її листя у хвилях зоревого вітерця – стежки з берега до парусника “Оріон”. У всіх творах О. Гончара – від перших оповідань і повістей другої половини 30-х років ХХ ст., роману “Прапорносець” до “Далеких вогнищ”, “Спогаду про океан”, статті-попередження “То звідки ж взялася “звізда Полин”?” (хай не в усіх наявна тема моря) наскрізною є теза: кожна людина має мати свій берег любові. Втрата його зумовлює самотність людини, її загубленість у світі. Саме цей мотив розгорнуто у зв'язку з образом гуляйпільця, в його сповіді. На палубі суперлайнера “Куїн Елізабет”, інтерпретованим оповідачем як “світ” [4, 532], що у просторі океану постає мікросвітом буття його пасажирів, як і у макросвіті, що охоплює океани і континенти, він самітник. Його сповідь – це погляд у минуле, коли він “на зорі своєї юності”, перебуваючи “у владі сильних ілюзій”, хмелів “від клекоту степових тачанок, від тупоту коней по кленових мостах України <...>, де розгонисті обрії вабили тебе з такою магічною силою, де наше українське небо співало тобі пісню вічності” [4, 510]. Антитетично до такого захоплення волею, прагнення до неї розгорнуто – лаконічно, але глибоко психологічно мотиви “безпритульності чужини” і “порожнечі” після життя героя “перекотиполем по різних країнах”, “порожнечі майже космічної” [4, 510]. Драматизм розвитку останніх відтінено образом “розтривоженого океану”, “розгойданого до самого неба”, “грізного подиху Атлантики”.

У сюжетному розвитку співвіднесення море – берег любові в активній позиції у романах О. Гончара образ корабля як містка між морем і землею, людиною і рідним Домом. Семантично і концептуально образ корабля в них неоднозначний і найчастіше набуває символічного змісту. У цьому аспекті спостерігається своєрідна аналогія Гончарівського образу до образу корабля в романах Юрія Яновського. У романі “Майстер корабля” останнього корабель – символ держави. Такий його зміст, запропонований епіграфом з Горация і розгорнутий в епізодах його будівництва. В його проектуванні і будівництві беруть участь і хазяїн трамбака і мореплавець Богдан, люди мистецтва Сев і То-Ма-Кі і Професор. Будується корабель для зйомки фільму, а далі, за задумом його творців, він має бути навчальним судном для курсантів, майбутніх захисників держави. Більше того, з цим образом пов'язана ідея майбутнього держави, нації, національної культури.

У “Березі любові” вітрильник – навчальний парусник, у походах ним по морю гартується майбутнє держави; військові кораблі, на яких Ягнич у час війни йшов “у полярнім поході”, – захисники рідної землі. “Корабель”, що будується на березі

Кураївського степу, не зважаючи на дотримання його зовнішніх параметрів (навіть фігурку жінки-оберегача, “майстра корабля”, витесує Андрон Ягнич), не вийде в море. Його образ – втілення мрій Ягничача про повернення в море. І одночасно він своєрідний знак зв'язку стихій, адже цей корабель будується для відпочинку шахтарів, які значний час свого життя проводять під землею. У “Тронці” покинутий, бо відслужив своє, крейсер перетворено на мішень для навчальної стрільби, і він, як і полігон реактивних літаків, – символ загрози людству і в той же час простір підготовки тих, хто має їй протистояти.

В описах лайнера у повісті “Спогад про океан” неодноразово підкреслено, що він витвір цивілізації, “нової технічної ери”, але уже з перших епізодів асоціативно постає інший його зміст, визначений оповідачем, як “планета”, але планета людей, “однопланетян”. Для рекомендації кожного з них на лайнері достатньо інформації про “професію та країну, до якої ви належите”. Антитетично до такого визначення дано характеристику земного світу, “де контакти даються людям нелегко, а відчуженість <...> стає ледве не знаменням часу”, де “лізуть” з анкетами й запитаннями “ким на світі були, ким стали, які маєте уподобання?” [4, 472]. У цьому контексті з розвитком сюжету вибудовується концепція “Вавилону з безліччю людських доль, затаєних у собі, неприступних”, зміст якої розкривається через систему образів-персонажів, носіїв різних “людських пристрастей”, ідеологій, вірувань, станів, моральних позицій, споріднених “лиш спільною палубою” [4, 472].

Актуалізуючи мариністичний текст у своїй прозі, О. Гончар вибудовує тріаду образів море степ – небо, що є не лише означенням простору буття людини, її діяльності, а й репродукуючи їхній первісний, архетипічний, зміст, акцентуючи на його амбівалентності (безмежжя, воля і небезпека) він надає їм функції констант художньої мотивації внутрішнього світу героїв, вираження їхнього ставлення до рідної землі – України, Дому, берега, їхньої ментальності як носіїв українства.

Література

1. Гончар О. Блакитні вежі Яновського / О. Гончар // Гончар О. Твори : у 6 т. – К. : Дніпро, 1979. – Т. 6. – С. 541–546.
2. Гончар О. Тронка / О. Гончар // Гончар О. Вибрані твори : у 4 т. – К. : Сакцент плюс, 2005. – Т. 1 : Тронка, Собор. – С. 5–262.
3. Гончар О. Циклон / О. Гончар // Гончар О. Вибрані твори : у 4 т. – К. : Сакцент плюс, 2005. – Т. 2 : Циклон, Твоя зоря. – С. 5–254.
4. Гончар О. Спогад про океан / О. Гончар // Гончар О. Твори : у 12 т. – К. : Наукова думка, 2008. – Т. 7. – С. 469–536.
5. Гончар О. Щоденники : у 3 т. / О. Гончар. – К. : Веселка, 2002. – Т. 1 (1943–1967). – 456 с.
6. Гончар О. Берег любові / О. Гончар // Гончар О. Твори : у 6 т. – К. : Дніпро, 1979. – Т. 6. – С. 203–408.
7. Гончар О. На землі Камоенса / О. Гончар // Літературна Україна. – 1985. – 18 липня.
8. Гончар О. Жити за законами правди / О. Гончар // Літературна Україна. – 1987. – 18 червня.

Анотація

У статті осмислюються образи степу і моря у прозі О. Гончара як топоси буття людини і кореляти архетипної пам'яті, їх поєднання із образом неба, розглядається їхня концептуальність

як чинників космічної тріади Земля–Вода–Небо у художньому вираженні внутрішнього світу героїв як носіїв національних духовних цінностей, константи розкриття їх змісту (берега як берега любові до рідної землі, Дому, України; стежки до нього, океану, ріки, корабля).

Ключові слова: топос, архетип, космічна тріада, духовність, константа, амбівалентність, архетип.

Аннотація

В статье осмысливаются образы степи и моря в прозе О. Гончара как топосы бытия человека и корреляты архетипной памяти, их сочетание с образом неба, рассматривается их концептуальность как факторов космической триады Земля–Вода–Небо в художественном выражении внутреннего мира героев как носителей национальных духовных ценностей, константы раскрытия их содержания (берега как берега любви к родной земле, Дому, Украине; тропы к нему, океана, реки, корабля).

Ключевые слова: топос, архетип, космическая триада, духовность, константа, амбивалентность, архетип.

Summary

In the article the characters of steppe and the sea in O. Gonchar's prose are comprehended as toposes of human's life and the correlates of archetype's memory, their combinations with the image of the sky; their conceptualization as the factors of a space triad the Earth–Water–Sky in art expression of inner world of heroes as carriers of national cultural wealth, constants of disclosing of their maintenance is considered (coast as coast of love to the native earth, to the House, to Ukraine; tracks to it, ocean, the river, the ship).

Keywords: topos, an archetype, a space triad, spirituality, a constant, ambivalence, an archetype.

УДК 821.111–34ПРАТЧЕТТ.09

Канчура Є.О.,

пошукач,

Київський національний лінгвістичний університет

РОЛЬ ОБРАЗУ МОРЯ В РЕАЛІЗАЦІЇ МОТИВУ ЗЕМЛІ. (РОМАН “ВІЛЬНІ ХЛОПЦІ” ТЕРРІ ПРЕТЧЕТТА)

Свідомість сучасного суспільства характеризується відродженням міфологічного світосприйняття, осмислення його під новим кутом зору, крізь призму філософських і психологічних теорій. Ці зміни можна спостерігати у багатьох явищах сьогодення, зокрема у реінкарнації чисельних міфологічних мотивів, які знаходять віддзеркалення в літературі. Мотив єднання людини й землі реалізуються у творах постмодерністської модифікації жанру фентезі. Прикладом такої реалізації є романи сучасного англійського письменника Террі Претчетта “Віщі сестри” (*Wyrd Sisters*, 1988), “Пані та панове” (*Lords and Ladies*, 1992), “Вільні хлопці” (*The Wee Free Men*, 2003) та інші. Вивчення засобів реалізації міфологічних мотивів має значення не лише для поглиблення теоретичного осмислення проблем розвитку сучасної літератури, для аналізу вторгнення ідей постмодернізму в популярну культуру, але й вирішення практичних завдань: у курсах вивчення